

Вступне слово заступника Голови НБУ Сергія Ніколайчука на VII Щорічній дослідницькій конференції

Шановні колеги, доброго дня!

Від імені Національного банку України маю честь вітати всіх учасників [VII щорічної дослідницької конференції Національного банку України та Національного банку Польщі](#). Цього року наша спільна конференція проводиться за підтримки Міжнародного валютного фонду. Сьогодні ми проводимо цей справді визначний флагманський захід у складні та турбулентні часи для України та й світу загалом у зв'язку з військовою агресією росії. Неспровоковане та невиправдане повномасштабне вторгнення росії спричинило масові жертви, руйнування та екологічну катастрофу, подібної якій Європа не переживала з моменту завершення Другої світової війни.

Ми зараз маємо справу з безпрецедентною соціально-економічною кризою, яка поширилася всіма куточками України та має глобальні наслідки. Масштаби викликів для світу досягли надзвичайного рівня. російське повномасштабне вторгнення значно посилює глобальні економічні труднощі. Відродження рецесії, енергетична криза, уповільнення «зеленого порядку денного», загострення проблем продовольчої безпеки в південних країнах, соціальні заворушення та зростання популізму є одними з найпомітніших глобальних наслідків цієї війни. Війна, яку росія веде проти України, є боротьбою проти всього цивілізованого світу, що ще більше загострює ці проблеми.

Тим часом ця екзистенційна загроза активізувала наші внутрішні можливості та сприяла значній допомозі з боку наших союзників, зокрема у військовій та фінансовій сферах. На жаль, досі не існує підручників чи теорій, які б описували оптимальну економічну стратегію в умовах зовнішньої військової агресії такого масштабу. Але очевидно, що за таких умов ми не можемо собі дозволити жодних помилок. Перш ніж формувати нашу економічну політику та формулювати відповіді, вкрай важливо, щоб ми провели комплексний аналіз, серйозні дослідження та глибокі дискусії.

Особливо з огляду на те, що російські наративи, фейки, популістська риторика та пропаганда «простих рішень» розповсюджуються світом, як інфекція.

Це робить цьогорічну дослідницьку конференцію «Економічна політика під час війни та в період післявоєнної відбудови» надзвичайно важливою подією. Вона проводиться для того, щоб наблизити нас до вирішення важливого питання: які дії ми, керівники центральних банків, урядовці, науковці, експерти та члени міжнародних організацій, можемо виконати, щоб перемогти нашого спільного ворога, мінімізувати наслідки цієї війни та забезпечити процвітання після перемоги? Ця тема є комплексною, тому всі аспекти заслуговують на розгляд. Програма цієї конференції складена в такий спосіб, щоб охопити кожен аспект цього питання.

По-перше, нам потрібно чітко зрозуміти, де ми знаходимося сьогодні та які ефекти війна має як для України, так і світу загалом. Це далеко непросте завдання. Визначення повного впливу війни на локальному, регіональному та особливо глобальному рівнях є надзвичайно складним завданням, оскільки багато з цих наслідків ще не повністю матеріалізувалися.

В Україні складно навіть оцінити короткострокові економічні наслідки війни, враховуючи обмежений доступ до офіційних даних. Тож мої колеги в НБУ для проведення аналізу та підготовки рекомендацій щодо політики використовували весь

спектр можливостей, які сьогодні надають нам нові технології та науковий прогрес. Ці методи включають дані пошуку Google, нічні супутникові зображення та інші високочастотні альтернативні дані, про що свідчать останні статті моїх колег ([Constantinescu, 2023](#); [Constantinescu et al, 2022](#); [Inflation Report NBU, July 2022](#)). Вони дали змогу нам відстежувати стан економіки в режимі реального часу з моменту російського вторгнення. У нас буде можливість глибше зануритися в цю тему через сьогоднішні презентації моїх колег.

Крім того, вплив війни не зупинився на Україні, а поширився й на інші країни. Порушення ланцюжків постачання, міграція, турбулентність на ринках енергоносіїв та волатильність цін на продовольство, перезавантаження торговельних взаємозв'язків, геополітична фрагментація, а також зростання невизначеності – цим питанням присвячено значну частину дослідницьких сесій та панельних дискусій у програмі нашої конференції.

По-друге, нам потрібно продовжувати та розширювати ґрунтовну дискусію: чому допомога Україні сьогодні є безальтернативною та важливою як ніколи. За різними оцінками втрати економіки України внаслідок руйнувань та втрати економічної активності, а також обсяг фінансування, необхідний для відбудови, вимірюється сотнями мільярдів доларів США. Продовження програм гуманітарної, фінансової та військової допомоги Україні сьогодні є критично важливим для забезпечення функціонування нашої економіки та, зрештою, нашої перемоги. Крім того, як стверджує Голова НБУ Андрій Пишний у своєму есе в нещодавно опублікованій електронній збірці Центру дослідження економічної політики (CEPR): «Перемога України буде спільною – загальносвітовою» ([CEPR, 2022](#)). Під час цієї конференції нам пощастило залучити кількох дописувачів збірки CEPR, виступи яких ми тут почуємо, в тому числі Юрія Городніченка, який був не лише головним редактором цієї електронної книги, але й постійно очолював науковий комітет цієї конференції із початку її створення у 2016 році.

Ще один важливий аспект міжнародної підтримки України заслуговує на обговорення. У межах гібридної війни ворог продовжує поширювати свої наративи по всьому світу, натякаючи на втому Заходу та зловживання коштами платників податків для підтримки України, особливо в умовах, коли економіка країн-донорів бореться з високою інфляцією та низькими темпами економічного зростання. Як економісти, ми розуміємо, що військова агресія та перегони озброєнь ніколи не приносили націям довгострокового процвітання. Більше того, головним поштовхом глобальних зусиль щодо допомоги Україні є не економічна вигода, а прагнення зменшити людські страждання та забезпечити міцний мир у регіоні.

Однак у нас є контраргумент для тих, хто ставить під сумнів підтримку України. Надаючи наші відповіді, ми покладаємося на емпіричні дані та прагматичний підхід, а не вдаємося до маніпуляцій. Нещодавно мої колеги опублікували попередні результати свого дослідження, які демонструють, що допомога Україні, включно з військовою підтримкою, не лише зміцнює потенціал глобальної безпеки та панування вільного світу, але й потребує значно менших витрат, ніж зазначають опоненти. ([Chebanova et al, 2023](#)).

Зокрема, військові видатки країн-донорів на допомогу Україні та водночас на поповнення витрачених запасів створюють додатковий фіскальний стимул у цих країнах, який може мати особливе значення в часи економічної стагнації. Також поповнення запасів озброєння цими країнами призводить до мобілізації подальших продуктивних інвестицій. Можливість поділитися військовим досвідом дає цим

країнам змогу збільшити розподіл ресурсів у своїх військових секторах і створювати стимули для основних експортерів зброї. Отже, фактична короткострокова вартість військової допомоги Україні є значно меншою, ніж припускають критики. Світ не втомиться підтримувати Україну, ворог не дочекається.

Щоб підтвердити це твердження, дозвольте мені навести вам символічний приклад і процитувати слова президента НБП Адама Глапінського з його нещодавнього інтерв'ю: «Хоча НБП готовий і далі допомагати НБУ, доки триває війна, НБП уже з нетерпінням чекає на співпрацю з ним як зі справжнім партнером і союзником у формуванні майбутнього європейського економічного порядку та сприянні фінансовій стабільності у цій частині континенту». Така підтримка безцінна для нас. Стійкість і готовність НБУ до сучасних викликів повномасштабної війни значною мірою пояснюється підтримкою наших друзів, серед яких НБП і МВФ відіграють визначну роль.

Ми зберігаємо надію, що наші колеги з інших центральних банків і міжнародних фінансових організацій передадуть нам свій досвід і залишаться справжніми союзниками в боротьбі з фінансуванням тероризму та військової агресії, відмиванням грошей та ухиленням від санкцій. Захист міжнародної фінансової системи від цієї незаконної діяльності сприятиме створенню більш безпечного та процвітаючого світу.

Третє питання, яке я вбачаю важливим для обговорення на цій конференції, – це посилення економічних санкцій проти росії, а також ідентифікація вразливих сторін уже введених санкцій. Чи працюють санкції та як зробити їх ефективнішими? Справді, виникає враження, що війна підштовхнула світ до фрагментації і стратегічної автономії. Однак дедалі чіткіше проявляється спільна мета в протидії злу. Більше того, окремі компанії та уряди все частіше проявляють здатність до складних рішень. Саме таким було рішення ЄС відмовитися від російського газового зашморгу. Пошук альтернативних джерел забезпечення енергоносіями був багато в чому авральним, болючим та витратним процесом, однак він повернув Європу на шлях до енергетичної незалежності, заклавши основу стійкої моделі енергетичної безпеки. В результаті Європа отримала принципово важливу перемогу, яка забезпечує не тільки її захист від енергетичного шантажу, але й стратегічну перевагу в боротьбі зі спільним ворогом.

Четвертий і останній пункт нашої дискусії на цій конференції – потенційні моделі післявоєнної відбудови. Вони мають враховувати євроінтеграційний напрям України та принцип «відбудуй краще, ніж було», а також «нову нормальність», створену глобальною фрагментацією. Швидке та стійке економічне відновлення після війни потребує далекоглядної економічної політики. На нас чекають численні виклики, тому наші політики повинні підготуватися до значних асиметричних шоків у майбутньому. Це стосується монетарної, фіскальної та фінансової політики, а також їхньої координації.

Я з нетерпінням чекаю на виступи наших ключових спікерів – професора Баррі Айхенгріна з Каліфорнійського університету в Берклі та Голови Хорватського народного банку Бориса Вуйчича. Обидва, безсумнівно, поділяться цінною інформацією про практичні та концептуальні аспекти ефективного післявоєнного економічного та фінансового відновлення.

Зі свого боку хочу підкреслити прагнення НБУ до збереження цінової та фінансової стабільності. Проте в умовах повномасштабної війни наш інструментарій політики мав суттєво адаптуватися. Зокрема, у відповідь на повномасштабне вторгнення нам

довелося запровадити стабілізаційні заходи політики, що передбачали фіксацію курсу та пряме фінансування уряду. Серед пріоритетів у нас з'явилися нові завдання – забезпечення обороноздатності України та безперебійне функціонування фінансової системи.

Наші зусилля виявилися успішними. Сьогодні ми маємо повноцінну програму з МВФ, унікальну за своєю суттю. Це допомагає розвивати економіку та фінансовий сектор в умовах крайньої невизначеності. Нею передбачено відсутність прямого фінансування бюджету, а також поступову валютну лібералізацію та повернення до політики гнучкого обмінного курсу та таргетування інфляції за наявності відповідних передумов.

Підкріплені програмою низькі та стабільні темпи інфляції та функціонуюча, добре капіталізована та ліквідна банківська система мають створити основні умови, необхідні для швидкого та сталого економічного розвитку після війни. Однак ми визнаємо, що цих попередніх умов недостатньо самих по собі, і перед нами постає важче завдання. Насамперед ми повинні виконати цілі, визначені в нещодавно оновленій Стратегії НБУ, та ширші – у Стратегії фінансового сектору, оновлення якої ми збираємося завершити найближчими тижнями.

Я впевнений, що найближчі два дні принесуть дуже продуктивні дискусії. На жаль, ми не можемо провести ці дискусії в Києві, як це традиційно відбувалося багато років поспіль. Тільки з початку травня Київ зазнав понад 20 атак із застосуванням понад 100 ракет і 200 безпілотників.

На щастя, наші партнери та справжні друзі вже вкотре з початку повноцінної війни прийшли на допомогу та надали чудову можливість провести конференцію в мальовничому Кракові. Я хочу подякувати представникам Національного банку Польщі, а також Міжнародному валютному фонду за таку можливість.

Водночас я щиро сподіваюся, що наступного року, після нашої спільної перемоги у війні, ми матимемо можливість запросити всіх вас до Києва на нашу Щорічну дослідницьку конференцію.